

Kapitola 6

Spolková republika Německo v české zahraniční politice

Vladimír Handl¹

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Při pohledu na českou politiku vůči Německu v roce 2008 je zjevné, že převládala kontinuita jak v pojetí vztahů, tak v charakteru aktivit české vlády. Trval tedy mimo jiné i problém rozdělení na:

- depolitizované/de-ideologizované agendy (převládá dobrá pragmatická spolupráce, pozitivně působí prohlubující se ekonomické vazby);
- oblasti, kde důležitou roli hrají politické a ideologické rozdíly; v těchto otázkách je často obtížné, ne-li nemožné dospět na české straně k jednotné politické linii v rámci koaliční vlády, ve vztahu vláda–prezident, vláda–opozice, politika–veřejnost.

Absence nadstraničského konsenzu komplikuje hledání kompromisu s podstatně jednotnější německou politikou. Vnitřní diferenciací české politiky se ve srovnání s rokem 2007 spíše dále prohlubovala. Přitom až na ODS byly politické koncepce jednotlivých českých stran s německou vládní politikou a stranickými partnery celkově kompatibilní (nikoli identické). Převážně internacionalistické strany (KDU-ČSL, Strana zelených) nacházely v hlavních otázkách se SRN společnou řeč. Poněkud více europeisticky zaměřená ČSSD se s německou politikou a sesterskou SPD rovněž scházela, kromě kolísání v přístupu k misi v Afghánistánu. Autonomistická KSČM byla ve své opozici vůči EU a NATO blízka německé Die Linke. Přetrvávala tak dlouhodobá anomálie, kdy jediná programově atlantická pravicová strana – ODS – de facto vyklízela stranické pole v SRN menším českým stranám středu a levice, vlastní politiku zde nerozvíjela. Nacházela sice s konzervativními CDU a CSU styčné body (odpor vůči antidiskriminační směrnici EU, snaha o budování dobrých vztahů s USA, odmítání nekritického přístupu k Rusku). Vzhledem k neujasněné pozici vůči EU neměla

nicméně na německé scéně přímého partnera. Pragmatická dohoda premiéra Mirka Topolánka a kancléřky Angely Merkelové o podpoře reformní smlouvy EU (2007) znamenala významný posun, prezident Václav Klaus a jeho spojenci jej ale nesdíleli. Premiér Topolánek přislíbil kancléřce Merkelové za její návštěvy v Praze (20. října), že udělá vše pro to, aby parlament smlouvu ratifikoval ještě do konce roku. Hodnověrnost tohoto slibu pak narušila ochota vyjít vstříc prezidentu Klausovi a odložit veřejné slyšení Ústavního soudu o stížnosti proti *Lisabonské smlouvě*. Rozpolcenost ODS a její relativní oslabení v krajských volbách vyvolávaly v SRN nejistotu ohledně budoucnosti vládní koalice a akceschopnosti českého předsednictví EU v roce 2009.

Obsahové neshody prohlubovaly napětí mezi vládou a prezidentem, a tedy nesoulad na úrovni *polity*: vláda byla otevřená kompromisu se SRN, ale prezident stál naopak často na pomyslném opačném politickém pólu a vůči německé politice se spíše vymezoval.

Obecná otázka, která se během roku objevovala několikrát v médiích a společenské debatě, se týkala hospodářských zájmů skupin a jednotlivců a jejich vlivu na politiku jednotlivých stran a vlády – včetně mezinárodních vztahů, především vztahů vůči sousedům.

Česká zahraniční politika tak dle vnějšího dojmu i dostupných informací nadále postrádala jednotnou koncepci rozvoje vztahů s Německem a byla tak spíše ve vleku iniciativ jednotlivých aktérů. To se při různosti a dynamice evropské agendy jeví jako podstatný nedostatek. Zejména malá téměř, nulová koordinace pak vedla k určité nepřehlednosti až nepředpověditelnosti jednání, což automaticky snižovalo jinak nemalý potenciál pro spolupráci zejména u evropských témat, kde mají obě země často velmi podobné postoje.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Bezpečnostní a vojenská politika

Probíhaly pravidelné styky na nejvyšší úrovni resortů obrany i na úrovni některých vojenských útvarů, nevznikaly nicméně rozsáhlejší společné projekty, které by naznačovaly rostoucí blízkost a odpovídaly by těsnému sousedství. Vojenská spolupráce v Afghánistánu v letech 2006–2007 se tak nadále spíše vymykala standardům vzájemných vztahů. V přístupu k naplňování mandátu v Afghánistánu se obě strany poněkud lišily – ministr Karel Schwarzenberg se vyslovoval za posílení vojenského nasazení evropských zemí a česká politika tuto strategii sama až do konce roku uplatňovala.² Ale postoj Prahy nikdy neměl charakter kritiky německého souseda a téma neovlivnilo ani vzájemné vztahy. S koncem roku se ostatně české vojenské angažmá v Afghánistánu dostalo samo do vnitropolitických problémů.

Protiraketový obranný systém

Vztahům prospělo, že ve srovnání s předešlými lety prakticky nebyly pod tlakem rozdílných pozic k americkému projektu protiraketové obrany. Platformou shody bylo

jednání NATO v Bukurešti; potvrdil to při jednání v Praze ministr obrany Franz Josef Jung (CDU).³ Vládní SPD se z debaty takticky dočasně stáhla. Německá strana přitom trvala na politice, jež se snažila Moskvu do projektu odpovídajícím způsobem zahrnout.⁴ Německá opozice zůstala vůči projektu naopak kritická, ne-li odmítavá.⁵ Německá pacifistická veřejnost se solidarizovala s akcemi odporu českých aktivistů.⁶

Integrační politika

V oblasti integrační politiky došlo v česko-německém vztahu ve srovnání s rokem 2007 k posunu. Vzájemné vztahy nejen nadále vykazovaly vysokou intenzitu, zvýšila se navíc věcná blízkost obou zemí. Také zjednodušující pohled, který vnímal evropskou politiku SRN a Francie jako totožnou, ustupoval do pozadí.

Česká vláda nemusela prioritně řešit svůj vztah vůči *Lisabonské smlouvě* a soustředila se na přípravu českého předsednictví v EU. Hodnověrnost české politiky obecně sice oslaboval fakt, že senátoři ODS odeslali smlouvu k posouzení ÚS. Odklad veřejného slyšení Ústavního soudu o *Lisabonské smlouvě* na 24. listopadu znamenal, že se ratifikace neuskuteční do konce roku. Premiér Topolánek tak de facto předřadil vnitropolitický zájem (vztah vůči prezidentu Klausovi) mezinárodnímu závazku. Neprůhlednost české politiky zpochybňovala schopnost ČR úspěšně se zhostit úkolů předsednictví v EU; v rozdělení české politické scény spatřovali někteří politici CSU dokonce české „historické švejkovství“.⁷

Německo nicméně rozlišovalo mezi svébytným zahraničněpolitickým hlasem prezidenta a méně medializovaným, nicméně nosným názorem vlády. Příprava českého předsednictví se stala hlavním spojujícím prvkem české a německé politiky. Převládly i společné postoje a zájmy: čeští diplomaté odhadovali, že německá politika byla zájmům českého předsednictví nejbližší, přístupy obou zemí se shodovaly asi ze 70 procent. Došlo tak nutně ke zvýšení relativní váhy SRN v české integrační politice. Tato skutečnost mohla být jedním z důvodů toho, proč prezident veřejně význam českého předsednictví zpochybňoval a připisoval skutečnou váhu pouze předsednictví velkých zemí EU.⁸

Lisabonská smlouva

Nová kvalita vztahů neznamenal, že by zmizely rozdíly v pohledu obou zemí na institucionální uspořádání EU. Odlišnost postojů reprezentantů ODS a německé politiky potvrdila mj. reakce na irské referendum, které odmítlo *Lisabonskou smlouvu*. SRN vybízela další země EU k dokončení ratifikačního procesu, kdežto prezident Klaus irské „ne“ jednoznačně uvítal.⁹ Pro vztahy se SRN bylo ovšem důležitější, že premiér Topolánek zdůraznil, že „ratifikační proces prakticky pokračuje“.¹⁰ Jistě i proto se české straně dostalo z Berlína podpory, když se agilní francouzské předsednictví EU snažilo následující předsednictví české zastínit a posílit v EU politickou roli zemí eurozóny (a tedy marginalizovat země s národní měnou).¹¹

Společná zahraniční a bezpečnostní politika

V oblasti SZBP existoval značný potenciál spolupráce zejména ve východní Evropě a od českého předsednictví EU se čekal přínos zejména v této oblasti. Nerozvíjely se

sice zvláštní česko-německé projekty, dobré styky a znalost východní Evropy ovšem činily Českou republiku zajímavou jako partnera zejména pro ekonomické aktivity německých státních i soukromých aktérů v regionu.

Důležitým tématem byl nadále vztah k Rusku. Obecně byl německý postoj vůči Moskvě vstřícnější nežli přístup české politiky, což se projevovalo i při jednání EU a NATO. Ministr Schwarzenberg se na jedné straně vyslovoval za větší provázanost s Ruskem, ale na druhé straně požadoval připravenost ke konfrontaci s ním tam, kde je to nezbytné.¹² Česká vláda tak vnímala iniciativu prezidenta Dmitrije Medveděva na nové uspořádání celoevropské bezpečnosti¹³ spíše skepticky – jako snahu oslabit NATO a EU a obejít OBSE. Navíc vystoupení Ruska ze smlouvy S-KOS a jeho postup v Gruzii podle ní znemožňovaly ve vztazích s Moskvou prostý „návrat k normálu“. Německá strana v iniciativě naopak spatřovala platformu, na níž by bylo možné s Moskvou vést efektivní dialog. Pozice SPD tak byla vnímána jako výraz jisté „medveděvomanie“, jiní hovořili o pokračování vlivu bývalého kancléře Gerharda Schrödra, zastávce politiky Vladimíra Putina a Gazpromu.

Kritičtější, hodnotově orientovaný přístup k putinovskému Rusku zastávaly v SRN konzervativní CDU a CSU, včetně kancléřky Merkelové. V Čechách radikálnější hlasy vyjadřovaly jak Rusku, tak Německu jasnou nedůvěru.¹⁴

Mezi českou a německou vládou panoval shodný názor na nutnost přiblížování Izraele k EU a na odbourávání překážek rozvoje obchodu s Palestinským autonomním územím. V tomto kontextu byl realizován projekt servisního střediska Volkswagen na palestinském území, jehož financování zajistila vláda ČR za podpory spolkové vlády. Česká strana projevovala zájem i o rozsáhlejší projektovou spolupráci se SRN v této oblasti.

Spolupráce v oblasti vnitra

Přijetí České republiky do schengenského systému koncem roku 2007 znamenalo nejen odstranění jedné z posledních nepřírodných bariér v kontaktech mezi oběma zeměmi, ale také novou kvalitu ve spolupráci v oblasti vnitřní bezpečnosti. Nepotvrdily se obavy ze skokového nárůstu nelegálních přechodů hranic a příhraniční kriminality. Naopak, díky efektivnější spolupráci policie obou stran poklesl v příhraničním pásmu celkový počet kriminálních činů. Ministr vnitra Ivan Langer uvedl, že ČR do schengenského počítačového systému vložilo 1,1 milionu dat a může dnes zadržovat podezřelé osoby na svém území. Stejně jako federální ministr vnitra SRN Wolfgang Schäuble, vnímal i on zavedení schengenského systému jako úspěch. Veřejnost uvítala po počáteční nedůvěře i fungování společných policejních hlídek a nasazení dobrovolníků.¹⁵ Celkově se prokázal spíše pokles trestné činnosti, výjimku tvořil mírný nárůst krádeží aut.¹⁶ Zvýšil se ovšem počet žadatelů o azyl v Rakousku a vedl k tomu, že o polovinu vzrostl počet smíšených hlídek jihočeských policistů s rakouskými a německými kolegy na obou stranách hranice.¹⁷ Podobná situace byla i na hranici česko-bavorské.

Zpřísnění policejních kontrol považoval premiér Topolánek zpočátku za zbytečnou „šikanu“.¹⁸ Jejich činnost ovšem vycházela z Schengenského hraničního kodexu z roku 2006. Společné česko-saské hlídky začaly využívat mobilní zařízení pro vážení

kamionů.¹⁹ Obě strany pracovaly na dalším rozšíření možností přeshraničního spojení a budovaly proto (i s podporou EU) další hraniční přechody a odpovídající silniční spojky.²⁰ V oblasti civilní ochrany se konalo svého druhu první cvičení 300 hasičů a záchranářů obou zemí pro případ povodně mezinárodního dosahu, „Albis 2008“.²¹

Po ukončení mnohaleté tzv. twiningové spolupráce se rozvíjela spolupráce na partnerské bázi: tak česká policie v rámci projektu na potírání korupce a hospodářské kriminality *Transition Facility* přebírala zkušenosti policie ze spolkové země Bádensko-Württembersko.²² Jako užitečná se potvrdila práce dvou společných policejních center, vytvořených v roce 2007 v severočeských Petrovicích a v bavorském Schwandorfu.²³

Minulostní agenda

Česká strana se nadále vyhýbala účasti na budování Centra proti vyhánění, které na základě usnesení německého Spolkového sněmu vzniká v Berlíně. Praha v této oblasti zastávala podobné stanovisko jako Varšava,²⁴ na rozdíl od polské strany ovšem centrum považovala za vnitroněmeckou záležitost.

Jistý posun v přístupu Sudetoněmeckého krajanského sdružení (SKS) signalizovalo udělení Karlovy ceny za rok 2008 Petru Uhlovi, kterého vyzdvihl jako „čelného bojovníka za svobodu v době Pražského jara v roce 1968, spoluzakladatele Charty 77 a pozdějšího úspěšného obhájce lidských a menšinových práv“.²⁵

Česká strana zdrženlivě reagovala na návrh (SKS) vytvořit tzv. sudetoněmeckou usmiřovací komisi, inspirovanou zkušeností obdobné komise jihoafrické. Pro dialog o relevantních otázkách existovalo z hlediska Prahy již dostatečné spektrum institucí a aktivit.²⁶ Navíc se česká politika nadále vyhýbala zúžení česko-německého dialogu na dialog česko-sudetoněmecký.

Příkladem nepopíratelného pokroku v řešení otázek minulosti bylo splnění poslání Kanceláře pro oběti nacismu, která uzavřela svoji činnost poté, co v průběhu let pomohla dohledat v archivech podklady pro odškodnění více než 20 000 lidí nuceně nasazených na práci pro nacistické Německo. Kancelář nahradí obecně prospěšná společnost *Živá paměť*, která se péčí o oběti nacismu bude zabývat i do budoucna.²⁷ Česko-německý fond budoucnosti celkově vyplatil obětem nacismu 8 miliard Kč na základě 86 925 žádostí. Obecně Fond budoucnosti během deseti let svého fungování schválil a spolufinancoval čtyři a půl tisíce projektů za 850 milionů Kč. Prostřednictvím tzv. sociálního projektu bylo obětem v posledních deseti letech vyplaceno 1,5 miliardy Kč. Nesporné úspěchy Fondu budoucnosti vyústily v politickou podporu a dohodu o prodloužení jeho činnosti o dalších 10 let.²⁸ Jako výraz své podpory a ocenění dosavadní činnosti vložilo české ministerstvo zahraničních věcí do fondu mimořádně další prostředky ve výši 9,4 milionu Kč.²⁹

Stejně jako v roce 2007 nebyla dořešena otázka odškodnění osob, které byly nuceny žít v ghettech a vykonávaly tam práci „bez nátlaku“ (v ČR bylo podáno téměř 700 žádostí).

Těžiště historické agendy se postupně přesunovalo do oblasti společné paměti a poznávání sdílené historie, a to zejména na lokální úrovni.³⁰ Hlavním hostem připomínky obětí holocaustu na zasedání německého Spolkového sněmu se 21. ledna stala

(v zastoupení) pražská spisovatelka Lenka Reinerová. Významným krokem se stalo uložení ostatků německých vojáků na hřbitově v Chebu.

Otázka platnosti tzv. dekretů prezidenta Beneše přežívala ve společenských diskusích a rovněž ve stížnosti, kterou k Výboru OSN pro lidská práva podala skupina bývalých sudetských Němců.³¹ Týkala se i práva používat tradiční značky, jako jsou olomoucké tvarůžky a karlovarské oplatky. Někteří čeští političtí aktéři sami politizovali otázku dekretů v kontextu jednání o *Lisabonské smlouvě* a je otázka, zda se tak snažili reálně zabránit její ratifikaci, nebo byli vedeni primárně snahou se mediálně zviditelnit.³²

Česká strana pokračovala v aktivní politice a vstoupila do obecně prospěšné společnosti *Collegium Bohemicum*, která se zaměřuje na kulturní dědictví spoluvytvářené v českých zemích německy mluvícím obyvatelstvem.³³ V rámci dokumentačního a vzpomínkového projektu, nazývaného pracovně „Zapomenutí hrdinové“ (tzv. Paroubkovo gesto), byla v Berlíně za účasti Jiřího Paroubka otevřena putovní výstava, reflektující výsledek několikaletého bádání v této oblasti.

Důležitým momentem v politice historické paměti se v roce 2008 ovšem stal tzv. projekt *Moc osmiček (Die Macht der Acht)*. Šlo o sérii úspěšných akcí, věnovaných historickým datům 1918–1938–1948–1968, pořádaných v SRN zastupitelským úřadem České republiky a Českým centrem Berlín a jejich německými partnery. Zřejmě poprvé se podařilo „předefinovat“ historickou agendu vztahů na pozitivní a sdílený proces vzpomínání, v němž ani jedna strana nevystupovala jako „oběť“ nebo „pachatel“. Projekt zahrnoval širokou škálu kulturně-společenských akcí na vysoké politické úrovni. K důležitým výsledkům tohoto společného pohledu na minulost patří vyjádření, která k mnichovské dohodě publikovali ministr zahraničních věcí Frank-Walter Steinmeier a bývalý spolkový kancléř, nejoblíbenější politik SRN, Helmut Schmidt.³⁴ Kontrast mezi mobilizační rétorikou některých českých aktérů a tím, jak uvážlivě a poučeně s tématem naložili oba němečtí politici, lze vnímat jako impulz pro vnitro-českou debatu o politické instrumentalizaci minulosti. Vyvrcholením vzpomínkových akcí bylo setkání kancléřky Merkelové, premiérů Topolánka a Fica, které se konalo 25. června v Berlíně u příležitosti 40. výročí pražského jara.³⁵

Jako vstřícné gesto bylo třeba chápat i zapůjčení originálu mnichovské dohody do Prahy v září.

Hospodářské vztahy

Česká republika zůstávala mezi novými členskými státy EU nejméně atraktivní destinací pro investice německých firem, očekával se nicméně pokles jejich objemu.³⁶ Důvodem byl především kurz koruny a později krize na finančních trzích. Dvě třetiny německých firem v ČR hlásilo již v pololetí výrazné ztráty, 20 procent plánovalo snížit investice a 10 procent chtělo ukončit činnost v ČR.³⁷ Trvale zdrženlivý přístup k euru odlišoval českou politiku nejen od východních sousedů, ale také od politiky německé, která považovala euro za komparativní výhodu evropských ekonomik.

České hospodářství bylo v roce 2008 krizí nepoměrně méně zasaženo než hospodářství SRN. Vláda proto zpočátku odmítla i německou angažovanost ve formě stoprocentní politické záruky za vklady do soukromých bank jako přehnanou, a ně-

kteří představitelé kritizovali německou vládu za to, že tak „vytvořila problém pro ostatní“.³⁸ Česká vláda odmítla i „konjunkturální balíčky“, kdežto vláda německá podobné opatření o rozsahu 32 miliard EUR zavedla. Nejostřeji formuloval liberálně-ekonomický pohled prezident Klaus. Postoj české vlády byl nicméně blíže SRN než návrhům francouzského předsednictví EU: Jak Praha, tak Berlín byly zdrženlivé vůči vytváření evropského fondu na podporu konjunktury.

Recese se stačila projevit na obchodu s Německem jenom omezeně. V prvních pěti měsících pokračoval růst jak vývozu (3,2 procenta), tak dovozu (3,8 procenta) a aktivní saldo dosáhlo úrovně 47 miliard Kč.³⁹ Rostoucí problémy jenom potvrdily dlouhodobý význam Německa pro českou ekonomiku: nejistotu začali pociťovat zejména zaměstnanci a subdodavatelé koncernu Škoda Volkswagen.

Odborníci ovšem již dlouho upozorňovali na to, že jsou české vývozy značně závislé na zahraničním kapitálu (z cca 70 procent) a mají navíc monokulturní zaměření na export silničních vozidel, elektronických zařízení a strojů pro průmysl. Tím jsou závislé na odvětvích, která „jsou vystavena citelným kolísáním v průběhu hospodářských cyklů“. Navíc nadprůměrně roste podíl exportu zboží s nízkou přidanou hodnotou.⁴⁰ S růstem nákladů na práci se očekává pokles přínosu podniků se zahraničním kapitálem pro české vývozy. Jako nutné se proto jeví rozšíření báze domácích vývozců. Ti si ovšem musí zajistit podnikovou přítomnost na německém trhu, provádět zde akvizice a mít kvalitní marketing. „Mimořádný význam německého trhu vyžaduje mimořádné formy a instrumenty podpory /.../ aktivní partnerství ekonomické diplomacie, kooperaci podnikové a státní správy, institucionální a personální předpoklady pro komplexní podporu českých podniků v Německu.“⁴¹ S nastupující krizí získávala tato včasná upozornění expertů na váze.

V průběhu roku sílila spolupráce českých a německých výrobců i zaměstnanců. Čeští farmáři např. solidárně podpořili boj německých prvovýrobců mléka o zvýšení výkupních cen.⁴²

Vzájemně se podporovaly německé odbory firmy Siemens a český odborový svaz Kovo.⁴³ ČR sdílela obavu z chování možného nového dominantního vlastníka VW – rodinné firmy Porsche – a diplomatickou cestou ji dávala opatrně najevo.

Energetika

Mezi českou a německou energetickou politikou trvaly strukturální rozdíly: SRN nesdílela přímou obavu české politiky z asymetrické závislosti na dodávkách z Ruska.⁴⁴ Čeští představitelé se naopak několikrát vyjádřili pro vytvoření společné energetické politiky Evropské unie právě s cílem tuto situaci řešit.⁴⁵ Někteří mladší poslanci CDU/CSU ovšem vystupovali proti prohlubování závislosti na Rusku.⁴⁶ Objevovala se obava, že zainteresované německé firmy, jako jsou RWE, E.ON, Wintershall, Ruhrgas, ovlivňují přinejmenším způsob, jakým se německá politika o Rusku vyjadřuje. Německé firmy v podstatě ovládají české plynárenství a mohly by s ruskými obchodními partnery provést tzv. *asset-swap*.⁴⁷

Německo bylo nicméně i v této oblasti hlavním partnerem pro přípravu českého předsednictví EU a jeho energetické priority. Podobně jako česká politika dává akcent na vlastní odpovědnost členských zemí EU za své investice do zajištění energetické

bezpečnosti včetně strategických zásob. Vzájemná solidarita by měla představovat až dodatečný prostředek, a to nejlépe v podobě liberalizace trhu. Navíc jak česká, tak německá politika musejí řešit otázku technického zastarání ropovodu Družba, a tedy jeho klesající kapacity.

Pro Českou republiku se jako velmi výhodný jevil záměr německé firmy RWE směřovat přes české území trasu plynovodu Gazela. Ten do Evropy povede plyn dopravovaný plánovaným plynovodem Nord Stream, vedoucím na dně Baltského moře. Nečekaným problémem se stala skutečnost, že čeští zaměstnanci místních samospráv a jejich partneři některé pozemky na plánované trase na základě služebních informací skoupili kvůli spekulaci.⁴⁸

Doprava

Regionální a místní přeshraniční dohody pomáhaly postupně zlepšovat dopravní obslužnost v příhraničních oblastech. V září byl za účasti kancléřky Merkelové do užívání uveden poslední úsek dálnice, napojující dálnici z Rozvadova do Norimberku. Pokračovalo kontroverzní jednání o splavnění Labe, připravovala se výstavba cyklostezek podél vodních toků, včetně stezky z Prahy do Drážďan. K dalším klíčovými tématům pak patřilo zařazení koridoru Berlín–Drážďany–Praha mezi prioritní evropské projekty TEN a diskuse o zlepšení vlakového spojení Mnichova s Prahou.

Omezení německého pracovního trhu

Česká politika nadále (marně) usilovala o plné otevření německého pracovního trhu pro české občany. Tento požadavek podpořili i prezidenti obou zemí – Horst Köhler a V. Klaus.⁴⁹ Ostatně i v Čechách se zpočátku roku, před nástupem krize světových trhů, projevoval nedostatek pracovních míst a do země přicházely německé odborné síly.⁵⁰ Německá politika z vnitropolitických důvodů otevření svého trhu odsunula až na rok 2011. Praha proto naznačila, že dá Německu pocítit nespokojenost s (ne)řešením otázky za svého předsednictví v EU; v SRN pracuje oficiálně podle jeho úřadů pouhých 13 500 Čechů.⁵¹ Místo plošného řešení šlo Německo nadále cestou postupného uvolňování bariér pro absolventy vysokých škol.⁵²

Prohlubovala se spolupráce v oblasti práce a sociálních věcí, a to i formou twinningových projektů, jako např. s cílem posílit a koordinovat systém výběru pojistného na sociální zabezpečení v mezinárodním kontextu.

Zdravotnictví

Mezi výrazné úspěchy patřilo zahájení jednání o smlouvě o spolupráci české a německé záchranné služby v příhraničních oblastech.⁵³ Podle českých diplomatů bude zavedený systém fungovat jako přeshraniční nasazení policejních hlídek. Celostátní úroveň přitom má garantovat jen rámcovou dohodu, kdežto konkrétní způsob fungování spolupráce na své úrovni přímo dojednávají kraje a spolkové země. Kromě praktické spolupráce se rozvíjela výměna zkušeností a politického „know-how“ v souvislosti s reformou zdravotnictví v ČR; významná byla v tomto smyslu návštěva spolkové ministryně Ully Schmidtové.⁵⁴

Školství a kultura

Zintenzivněly aktivity zaměřené na propojení předškolní a školní výchovy a výuky a na těsné spojení škol ze tří zemí.⁵⁵ Postupně se do vzdělávacích projektů zapojovaly i německé firmy.

Kromě centrálních akcí, které sekonaly v rámci cyklu *Moc osmiček* v Berlíně a tradiční přehlídky německých divadel a filmů v České republice, rostl i počet akcí na regionální a místní úrovni. Prezident Klaus zahájil Dny české a německé kultury v Drážďanech (23. října), další akce se orientovaly (většinou s finanční podporou z evropských fondů) např. na pěstování společného regionálního kulturního dědictví.⁵⁶ Kromě aktivit Českých center v Berlíně, Drážďanech a Mnichově se rozvíjela i činnost společných institucí, jako je česko-bavorské kulturní centrum v Schönsee.⁵⁷

Životní prostředí

V oblasti ochrany životního prostředí pokračovalo rozdělení české politiky na vládní a prezidentskou linii. Premiér Topolánek a kancléřka Merkelová se shodli i v jednání o tzv. energetickém a klimatickém balíčku.⁵⁸ Prezident Klaus se vůči kancléřce Merkelové naopak osobně vymezoval.⁵⁹ Společné projekty na zlepšení životního prostředí probíhaly zejména na regionální a místní úrovni.⁶⁰ Pracovaly česko-německé pracovní skupiny ministerstev pro ochranu životního prostředí, z nichž skupina ochrany čistoty ovzduší se mimo jiné vyjadřovala k letitému problému průmyslového zápachu v okolí Litvínova.⁶¹

Spolupráce neznamena vždy jednotu v pojetí ochrany: české ministerstvo životního prostředí bylo např. kritizováno regionálními partnery za příliš striktní přístupy,⁶² příhraniční obce obou zemí nesouhlasily se zákazem výstavby lanovky pro lyžaře na vrch Hraničnick.⁶³

Regionální úroveň

Česká politika nadále zvyšovala svou angažovanost v SRN na zemské úrovni. Odrazem této politiky bylo i pozvání, aby se slavnostním hostem výročního setkání premiérů německých spolkových zemí v Drážďanech stal prezident Klaus.⁶⁴

Nadále to byly vztahy se Saskem, které se rozvíjely nejaktivněji. Důvodem byla především geografická a zájmová blízkost a zároveň konstruktivní zacházení s tématem minulosti. Navíc v českém vztahu se Saskem nedocházelo k žádnému podstatnému rozchodu mezi vládou a prezidentem. Naopak – mezi prezidentem V. Klausem a premiérem Georgem Milbradtem panoval vztah důvěry,⁶⁵ byl příkladem pozitivního vlivu vztahů na nejvyšší úrovni na stabilní mezistátní spolupráci. Šlo o posílení vysokoškolských výměnných programů, českou podporu lužickosrbské menšiny a zlepšení silničního propojení Saska, Česka a Polska.⁶⁶ Dále se rozvíjely přímé vztahy mezi německými zeměmi a českými kraji: partnery Saska byly kraje Karlovarský, Ústecký a Liberecký. Tyto tři regiony a Sasko patří do Operačního programu Cíl 3 Česká republika–Sasko. Pro českou stranu je v tomto programu vyčleněno do roku 2013 asi 67 milionů EUR.⁶⁷

Přeshraniční česko-bavorská spolupráce bude v nejbližším období dotována až 3 miliardami Kč z evropských fondů v rámci programu Cíl 3.⁶⁸ Zahrne Karlovarský, Pl-

zešský, Jihočeský kraj a na bavorské straně přilehlé zemské okresy v Horních Franckách, Horní Falci a Dolním Bavorsku. Během roku se premiér M. Topolánek i předseda ČSSD J. Paroubek neformálně setkali s Güntherem Becksteinem (bavorským předsedou vlády do října 2008), oficiální návštěvy na nejvyšší úrovni se nicméně nadále nekonaly.⁶⁹ Konstantní požadavky, zejm. ohledně dekretů prezidenta Beneše, rozvoj politických styků „spolehlivě“ brzdily.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politické strany

Poměrně aktivní a institucionalizované jsou vazby mezi ČSSD a SPD, opírající se mj. o osobní blízkost mezi předsedou ČSSD J. Paroubkem a G. Schröderem. Institucionálně vztah zajišťují zejména aktivity FES v Praze a Masarykova akademie. Podobně aktivně probíhá spolupráce mezi německými a českými Zelenými, dostává přitom institucionální podporu Heinrich Böll Stiftung i v osobě poslance Evropského parlamentu za německé Zelené, Milana Horáčka. Stabilizujícím faktorem se staly těsné (nadstranické) vztahy mezi ministry zahraničních věcí K. Schwarzenbergem a F.-W. Steinmeierem.

Ani v roce 2008 se nerozvinuly vazby mezi ODS a jejím přirozeným partnerem v SRN – CDU. Dobře přitom fungovaly kontakty mezi vedoucími činiteli stran – A. Merkelová a M. Topolánek zjevně našli funkční rovinu vztahů. Kancelářka Merkelová se v rámci stranické solidarity nesetkala za své návštěvy v Praze 20. října ani s představitelem opozice, J. Paroubkem.

Instituce

Prezident poměrně často vystupoval s vlastní zahraničněpolitickou agendou a podle kritiků překračoval své ústavní kompetence v otázkách, v nichž se odchyloval od vládní politiky. Skutečnost, že v některých profilových tématech došlo k rozpadu ČZP a jednotliví aktéři hovořili odlišnými hlasy, hodnověrnost a autoritu české politiky v Německu oslabovala.

Z hlediska řízení evropské agendy české vlády vůči SRN se ustálil více méně *modus vivendi* spolupráce mezi MZV a úřadem místopředsedy vlády pro EU. Překonaní tohoto rozdělení se jevilo jako málo pravděpodobné z důvodů stranicko-politických, ale také kariérních – nový úřad poskytuje lepší platové podmínky než MZV a je tak atraktivní možností práce v oblasti zahraniční politiky. S přípravou předsednictví v EU se projevují určité výhody soustředění většiny agendy pod zvláštní instituci, dochází nicméně nutně i k občasnému překrývání kompetencí a z toho plynoucímu nedorozumění. Zastupitelský úřad dostává instrukce jak z úřadu Alexandra Vondry (především oblast jednotného vnitřního trhu), tak MZV (společná zahraniční a bezpečnostní politika), po pracovní linii úkolují ZÚ i ostatní resorty. Jednotlivé vládní instituce se vzájemně informují, příslušné odbory MZV zpracovávají na vyžádání podklady, které pak vyšší orgány z politického hlediska dále upravují.

Celkově převládal dojem, že zejména evropská politika ODS byla silně ovlivňována stranickou politikou a vnitrostranickými vztahy. Vliv prezidenta Klause na chování ODS poklesl tím, jak strana a její vládní představitelé hledali v předvečer českého předsednictví v EU vnitřní jednotu a přijatelnou platformu spolupráce s EU a zvláště s Německem.

Obecnou řídicí a koordinační úlohu při provádění politiky vůči SRN hrál na MZV ČR nadále Odbor států střední Evropy. Ve spolupráci s ostatními odbory MZV a ZÚ Berlín tak byla viditelná snaha zasazovat vztahy s Německem do širšího (středo)evropského kontextu vztahů s Polskem a s dalšími státy Visegrádské skupiny. Evropská agenda dávala zároveň velký prostor i pro angažovanost samého zastupitelského úřadu v Berlíně: v jednotlivých sektorech sledoval probíhající agendu EU i německou politiku a hledal oblasti zájmové/strukturální shody mezi ČR a SRN. Na tato témata se pak snažil upozorňovat a iniciovat přímé kontakty mezi jednotlivými českými a německými institucemi. Optimální bylo, když se jednotlivá témata dařilo propojit s aktivitou stálého zastoupení při EU v Bruselu.

V oblasti ekonomické trval problém koordinovanosti jednotlivých vládních agentur, které podporují ekonomické zájmy ČR v zahraničí. Nedošlo k avizovanému sloučení CzechTrade a CzechInvest (oba řízeny z ministerstva průmyslu a obchodu), mimo ně dále působí CzechTourism (řízen z ministerstva místního rozvoje). Podle názoru expertů by měla být prováděna koordinace hospodářské politiky vůči zahraničí v ČR, nemůže ji suplovat zastupitelský úřad. Za jednu z příčin neschopnosti sloučit jednotlivé agentury lze považovat institucionální rivalitu, kdy se žádná z ústředních institucí nechce vzdát profesně zajímavých a lukrativních postů v ústředí a v zahraničí.

Lepší koordinovanost by měla existovat mezi hlavními představiteli instituce, která zajišťuje kulturní prezentaci v zahraničí (tzv. Česká centra), a zastupitelskými úřady. V Berlíně tato koordinace funguje bezchybně, nejde nicméně o výsledek institucionální struktury, ale dobré vůle a osobních vztahů na obou stranách. Sám ZÚ v roce 2008 na kulturní činnost získal poprvé zvláštní prostředky. Vlastní kulturní aktivitu prováděl s pomocí sponzorů, přičemž využíval své mimořádné prostorové možnosti (kinosál pro 180 osob, recepční místnosti pro 800 osob, vlastní výstavní místnost atd.). Celkově je kulturní a obecně společenská aktivita českých institucí v Berlíně vnímána vnějšími pozorovateli dlouhodobě jako nejvyšší mezi novými členskými státy EU.

Institucionálně nedořešený zůstává vztah mezi vedoucím obchodně-ekonomického úseku (OEU) a velvyslancem: podle dohody MZV a MPO z 1999 je sice vedoucí OEU zaměstnancem MZV (odkud dostává i plat), odborně jej ale řídí MPO i MZV. Podobně jako v případě Českých center, je současná efektivní koordinace založena čistě na dobrých osobních vztazích obou diplomatů. Po zrušení konzulárního zastoupení v Bonnu zůstává otevřená otázka obchodně-ekonomického a rovněž konzulárního zastoupení ČR na geografickém západě SRN. Zde má ČR tradiční silné hospodářské a kulturní/společenské vazby, mj. díky silné a aktivní české emigraci. Zvažuje se proto alternativní řešení způsobu, jak zajistit především kulturní a ekonomickou prezentaci ČR v Severním Porýní-Vestfálsku.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI NĚMECKU V MEDIÁLNÍM A VĚŘEJNÉM PROSTORU

Média, jako Rádio Česko/BBC, Rádio 6, z časopisů zejména *Respekt*, *Euro* či *Literární noviny*, systematicky kultivovala a prohlubovala pohled na Německo jako na mnohotvárného partnera České republiky.

V českém tisku pokračovala tendence ke snižování počtu příspěvků, které se týkaly výhradně Německa. *MF Dnes* uveřejnila za rok 2008 323 článků s „německým“ titulkem (2004: 474, 2007: 280), *Právo* celkově 183 článků (2004: 310, 2007: 272 článků) a např. radikálně levicové *Haló noviny* 98 článků (2004: 125, 2007: 131 článků). Německo ovšem z českých médií nemizelo, ale stávalo se vcelku přirozeně součástí širěji pojatých příspěvků.

Mezi hlavní témata, v nichž Německo figurovalo jako referenční bod, patřila evropská politika, vyrovnání s minulostí, nastupující hospodářská recese, ochrana životního prostředí, přeshraniční spolupráce. V rámci svých příspěvků se Německem zabývali profiloví komentátoři hlavních listů. Luboš Palata (70 článků) analyzoval celou škálu politických aspektů německého vývoje (včetně autorsky provokativní výzvy „Sudetští Němci, vraťte se“, v níž se odráží nesouhlas s obavami z *Lisabonské smlouvy* a s poukazem na blízkost sudetských Němců k českým zemím⁷⁰). V evropských souvislostech se k německé politice vracel Adam Černý především v *Hospodářských novinách* (celkově 67 článků). Kromě otázek evropské integrace se na ekonomické aspekty soustředil zejména Jan Žižka v *E15* a dalších listech (celkově 41 příspěvků). Hloubkou a empatií vůči německému i českému prostředí se vydělovaly úvahy a analýzy Anneke Hudalla v *Respektu* (12 tematicky zaměřených příspěvků).

Celkový mediální obraz Německa vyzníval převážně „evropsky“, pohyboval se mimo rámec zpravodajství doby před deseti lety, kdy bylo Německo v českých médiích vnímáno v kontextu konfliktních otázek společné minulosti. Výjimku představovaly nadále *Haló noviny*, které sice svůj obraz Německa rovněž do jisté míry „evropeizovaly“, ale zároveň si zachovaly svůj mobilizační, ve své podstatě protiněmecký a realitě vzdálený tón, pokud šlo o otázky minulosti, evropské integrace, někdy i bezpečnosti (např. Afghánistán).

ZÁVĚR

Rok 2008 byl v česko-německých vztazích úspěšný. Zvýšila se efektivita české politiky vůči SRN jako *multilevel game*: posílily se horizontální i vertikální vazby na německé země (tedy vztahy budované z krajské úrovně i z úrovně české vlády), vzájemné vazby posilovaly obce i městská partnerství (např. Tábor–Kostnice).

Sjednocující česko-německou agendu představovala zejména příprava na české předsednictví EU. Disonance uvnitř české politiky a odstup prezidenta Klause představovaly faktor nejistoty. Německá politika ovšem uměla odlišit politiku vlády a prezidenta a soustředila se spíše na pozitivní impulzy. Rozdílily v přístupu k americkému projektu protiraketové obrany vzájemné vztahy na rozdíl od roku 2007 výrazněji ne-

zatěžovaly. Pokračovala intenzivní horizontální, decentralizovaná spolupráce jednotlivých vládních institucí prakticky ve všech politických sektorech.

V historických otázkách se poprvé podařilo systematickou prací ústředí a českých institucí v Berlíně a díky ochotě a otevřenosti německé strany soustředit pozornost na pozitivní agendu: „rok osmiček“ tak zcela nově a systematicky prezentoval českou stranu na německé scéně v širším rámci, než představuje kontext války a odsunu.

Mezi problémy české politiky patřila vnitřní nejednotnost v pohledu na strategické otázky rozvoje EU a na bezpečnost. V otázkách integrační politiky používali vyhranění zastánci atlantismu a euroskeptici někdy mobilizační rétoriku a překračovali tak často i hranici mezi seriózním politickým diskurzem a populismem. Objevoval se ideový konstrukt, jenž Českou republiku – vzhledem k členství v NATO a EU poněkud bizarně – vnímá jako součást jakési bezprizorní zóny mezi Německem a Ruskem. Z tohoto pohledu jako by se „návrat do Evropy“ dvacet let po roce 1989 měnil v návrat do historické *Zwischeneuropy*.

Tyto náznaky souvisí s oslabením, nebo dokonce absencí českého politického konsenzu integrační a bezpečnostní politiky. Chyběla nadále i podrobnější analýza německé politiky, a to jak v oblasti strategické (vztahy vůči Rusku a USA, reforma NATO a EU), i pokud jde o jednotlivé politické sektory v rámci EU. Taková analýza by mohla ujasnit možnosti české politiky ve vztahu vůči SRN a usnadnit koordinaci v rámci vlády a jejích institucí. Koncepční pojetí politiky vůči Německu se tak pro českou politiku stávalo stále naléhavějším úkolem.

Poznámky

- ¹ Autor děkuje za řadu podnětů a připomínek pracovníkům a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán. Jde o tyto osoby (uvádí se v abecedním pořadí, bez udání funkcí): Michal Bucháček, Jiří Čistěcký, Tomáš Ehler, Rudolf Jindrák, Linda Málková, Aleš Macík, Jakub Novák, Robert Otepka. Zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, které se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.
- ² *Schwarzenberg kritizuje neochotu Evropanů poskytnout NATO vojáky*. Kölner Stadt Anzeiger, 12. 2. 2008.
- ³ *Německo podporuje umístění protiraketového radaru v ČR*. Česká tisková kancelář, 15. 5. 2008.
- ⁴ *Medveděv: Dohoda Polsko-USA o raketách je namířena proti Rusku*. Česká tisková kancelář, 15. 8. 2008.
- ⁵ *Předseda FDP kritizuje vládu za mlčení kolem základů USA*. Česká tisková kancelář, 26. 5. 2008.
- ⁶ *Pacifisté v centru Berlína podporují protiradarové hladovkáře*. Česká tisková kancelář, 21. 5. 2008; *V Rožmitále se sešli odpůrci radarové základny v Brdech*. Česká tisková kancelář, 9. 8. 2008.
- ⁷ *Europoslanec CSU Ingo Friedrich dokonce navrhl, aby si Česko v případech pokračujících vnitropolitických sporů prohodilo předsednictví se Švédskem*. *Europoslanec za CSU navrhuje prohození předsednictví v EU*. Česká tisková kancelář, 29. 10. 2008.
- ⁸ *Klaus i Köhler pro uvolnění pracovního trhu*. Česká tisková kancelář, 23. 4. 2008.

- ⁹ *Prohlášení prezidenta republiky k výsledku irského referenda k Lisabonské smlouvě*. 13. 6. 2008 – Tisková sdělení. On-line: (www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=nMF8VTd01QXh).
- ¹⁰ *Kancléřka a premiéři ČR a SR jednali o klimatu i o smlouvě EU*. Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008.
- ¹¹ *Vondra se s Merkelovou shodl, že euroskupina má zůstat neformální*. Česká tisková kancelář, 24. 10. 2008.
- ¹² *Russland beunruhigt mich*. Interview ministra K. Schwarzenberga. Die Zeit, č. 11/2008, 6. 3. 2008. On-line: (www.zeit.de/2008/11/Interview-Schwarzenberg).
- ¹³ *Medvedev Proposes All-European Security Pact During Berlin Visit*. Eurasia Daily Monitor, Volume 5, Issue 109, 9. 6. 2008. On-line: (www.jamestown.or/singe?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33701).
- ¹⁴ *Evropa se opět porcuje*. Interview s Janem Zahradilem. Reflex, 41/2008. On-line: (www.reflex.cz/Clanek33862.html).
- ¹⁵ *Ministři ČR a SRN: Rozšíření Schengenu bylo dobrým krokem*. Česká tisková kancelář, 1. 4. 2008.
- ¹⁶ *Saské úřady: U hranic se po rozšíření Schengenu kradlo více aut*. Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ¹⁷ *Kvůli azylantům je na jihu Čech víc smíšených policejních hlídek*. Česká tisková kancelář, 29. 8. 2008.
- ¹⁸ *Topolánek: Přísnější kontroly u západních hranic šikanují turisty*. Česká tisková kancelář, 29. 3. 2008.
- ¹⁹ *Severočeští policisté mohou kamiony vážit téměř kdekoli*. Česká tisková kancelář, 4. 6. 2008.
- ²⁰ *Například Karlovarský kraj a Bavorsko postaví společně novou silnici u Mýtiny na Chebsku, která bude pokračovat až do německé obce Neualbenreuth. Kraj podepsal kooperační ujednání s Bavorskem*. Hejtmanské listy, únor 2008. On-line: (www.kr-karlovarsky.cz/hl/Archiv/Rok_2008/unor_2008/seznam/050208_ujednani.htm).
- ²¹ *V Litoměřicích se uskuteční unikátní česko-německé cvičení*. 9. 5. 2008. On-line: (aplikace.mvcr.cz/archiv2008/rs_atlantic/hasici/generalni/97145.html).
- ²² *Policie má nové experty na potírání internetové kriminality*. Česká tisková kancelář, 1. 7. 2008.
- ²³ *Čeští zloději barevných kovů se nově přesouvají do Německa*. Česká tisková kancelář, 3. 9. 2008.
- ²⁴ *ČR odmítá centrum vyhánění, Polsko též, když se nezmění koncepce*. Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ²⁵ *Sudetští Němci udělili letošní Karlovu cenu Petru Uhlvi*. Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008.
- ²⁶ *Česká diplomacie: Sudetoněmecká usmiřovací komise není potřebná*. Česká tisková kancelář, 12. 5. 2008.
- ²⁷ *Končí Kancelář pro oběti nacismu, která pomáhala s odškodněním*. Česká tisková kancelář, 30. 6. 2008.
- ²⁸ *Společný fond Česka a Německa se bude věnovat kultuře i studentům*. Česká tisková kancelář, 1. 7. 2008.
- ²⁹ *Schwarzenberg dal česko-německému fondu dalších devět milionů Kč*. Česká tisková kancelář, 1. 10. 2008.
- ³⁰ *Viz např. Jablonecké muzeum zmapovalo německou historii města*. Česká tisková kancelář, 16. 1. 2008.
- ³¹ *ČR se musí pro OSN vyjádřit k stížnosti sudetských Němců*. Česká tisková kancelář, 4. 2. 2008.
- ³² *Bobošiková: Lisabonská smlouva obnoví diskusi o dekrettech*. Česká tisková kancelář, 2. 4. 2008; *Šlechtici se probouzejí, vznášejí nové nároky na majetek*. Právo, 1. 12. 2008.
- ³³ *Vláda schválila vstup státu do společnosti Collegium Bohemicum*. Česká tisková kancelář, 21. 5. 2008.
- ³⁴ *Frank-Walter Steinmeier: Společně do budoucnosti: Poučení z Mnichovské dohody*. MF Dnes, 29. 9. 2008. On-line: (www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/download_steinmeier1938_cz,property=Daten.pdf); *Helmut Schmidt: München bleibt uns ein Menetekel*. Die Zeit, 25. 9. 2008.
- ³⁵ *Merkelová, Topolánek a Fico společně vzpomněli na Pražské jaro 68*. Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008. Podrobněji viz on-line: (old.mzv.cz/www/default.asp?id=59039&ido=11022&idj=36&amb=2&ParentIDO=).

- ³⁶ *Česko zůstává z nových zemí EU pro německé firmy nejatraktivnější.* Česká tisková kancelář, 31. 7. 2008.
- ³⁷ *ČNOPK: Koruna škodí německým firmám, některé chtějí odejít z ČR.* Česká tisková kancelář, 26. 8. 2008.
- ³⁸ Rozhovor ministra průmyslu a obchodu Martina Římana v pořadu *Události, komentáře*. ČT2 a ČT24, 6. 10. 2008. On-line: (www.mpo.cz/dokument50813-strana2.html).
- ³⁹ *Stručná informace o česko-německém zahraničním obchodu.* Mgr. Tomáš Bartovský, tiskový mluvčí MPO, 15. 9. 2008. On-line: (www.mpo.cz/dokument49823.html).
- ⁴⁰ Málková, Linda: *Kommentar: Vorsichtiges Abnabeln.* Prager Zeitung, 29. 4. 2008. Autorka je pracovnící obchodního a ekonomického úseku ZÚ ČR v Berlíně.
- ⁴¹ Hladík, Josef–Macík, Aleš: *Jak dál s Německem?* Právo, 28. 1. 2008, s. 12. J. Hladík je předsedou Sdružení českých podnikatelů v Německu, A. Macík působí jako obchodní rada velvyslanectví v Berlíně.
- ⁴² *AK: Snížení dodávek mlékárnám zatím platí, situaci v SRN sledujeme.* Česká tisková kancelář, 4. 6. 2008.
- ⁴³ *Německé odbory vyzývají k zachování míst v pražském Siemensu.* Česká tisková kancelář, 19. 8. 2008.
- ⁴⁴ Vystoupení Hanse-Joachima Spangera (Hessische Stiftung für Friedens – und Konfliktforschung) v Praze, ÚMV, 30. 1. 2008.
- ⁴⁵ *Schwarzenberg: Je třeba se vzepřít mocenským požadavkům Ruska.* Česká tisková kancelář, 5. 3. 2008.
- ⁴⁶ Schockenhoff, Andreas: *Strategie für eine EU-Sicherheitsunion.* CDU/CSU Bundestagsfraktion, 20. 5. 2008.
- ⁴⁷ V tomto případě by mohlo jít německým firmám o to, prodat ruským partnerům část svých zařízení, např. distribučních sítí, výměnou za zvýšení podílu na ruském trhu.
- ⁴⁸ Černý, Ondřej: *Pozemky v horách – zlatý důl.* MF Dnes (regionální mutace Severní Čechy), 7. 11. 2008. On-line: (www.nocr.estranky.cz/clanky/z-tisku/clanek-7_11_2008---pozemky-v-horach_-zlaty-dul).
- ⁴⁹ *Klaus i Köhler pro uvolnění pracovního trhu.* Česká tisková kancelář, 23. 4. 2008.
- ⁵⁰ *V Česku prý roste poptávka po německých pracovnících.* Česká tisková kancelář, 10. 1. 2008.
- ⁵¹ *Německo podle Nečase pocítí rozčarování předsednické ČR.* Česká tisková kancelář, 31. 5. 2008.
- ⁵² *Češi s diplomem do Německa bez pracovního povolení už příští rok.* Česká tisková kancelář, 8. 7. 2008; *Německo se rozhodlo uvolnit pracovní trh pro vzdělané Čechy.* Česká tisková kancelář, 16. 7. 2008.
- ⁵³ *Ministři zdravotnictví ČR a SRN jednali o spolupráci v pohraničí.* Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ⁵⁴ *Schmidtová představila zkušenosti německé reformy zdravotnictví.* Česká tisková kancelář, 4. 4. 2008.
- ⁵⁵ *V euroregionu Nisa se chystá vznik mezinárodní mateřské školy.* Česká tisková kancelář, 6. 10. 2008; *V Trojzemí má vzniknout přeshraniční modelová evropská škola.* Česká tisková kancelář, 25. 9. 2008.
- ⁵⁶ *V Chomutově zdokumentují česko-saské krušnohorské lidové umění.* Česká tisková kancelář, 30. 7. 2008; *V Hrádku má vzniknout muzeum Trojzemí.* Česká tisková kancelář, 5. 4. 2008; *Výstava na chebské radnici popisuje život německých bezdomovců.* Česká tisková kancelář, 7. 4. 2008; *Klatovy připravují spolu s německým Zwiesellem rekonstrukci lázní.* Česká tisková kancelář, 30. 5. 2008.
- ⁵⁷ *Česko-bavorské centrum v Schönsee chce rozšířit svoji činnost.* Česká tisková kancelář, 31. 7. 2008.
- ⁵⁸ *Kancléřka a premiéři ČR a SR jednali o klimatu i o smlouvě EU.* Česká tisková kancelář, 25. 6. 2008.
- ⁵⁹ Prohlásil např.: „Nejsem tím, kdo dělá taková gesta, jako paní Merkelová, když jede do Grónska a pozoruje tání ledu. To není můj styl.“ *Klaus pro Handelsblatt: Klimatický balíček EU je tragédií.* Česká tisková kancelář, 31. 1. 2008.
- ⁶⁰ *K likvidaci sinic v nádrži Skalka má pomoci česko-německá dohoda.* Česká tisková kancelář, 17. 3. 2008; *Karlovarský kraj a Sasko chtějí zachránit u Aše perlorodku říční.* Česká tisková kancelář, 21. 2. 2008.
- ⁶¹ *Areál Unipetrolu RPA odpovídá podle saské delegace standardům.* Česká tisková kancelář, 1. 6. 2008.

- ⁶² *Bavorsko a Rakousko volají Bursíka k zakročení proti kůrovcí.* Česká tisková kancelář, 13. 7. 2008.
- ⁶³ *Obce usilující o lanovku do Rakouska kritizují ochranu přírody.* Česká tisková kancelář, 5. 6. 2008.
- ⁶⁴ *Klaus debatoval s německými zemskými premiéry.* Česká tisková kancelář, 23. 10. 2008.
- ⁶⁵ 1. června jeho funkci převzal poprvé politik lužicko-srbského původu Stanislav Tillich.
- ⁶⁶ *Schwarzenberg se vyslovil pro častější setkávání Čechů a Sasů.* Česká tisková kancelář, 14. 4. 2008.
- ⁶⁷ *Cíl 3 na podporu přeshraniční spolupráce 2007–2013 mezi Svobodným státem Sasko a Českou republikou.* On-line: (www.strukturalni-fondy.cz/op-preshranicni-spoluprace-cr-sasko).
- ⁶⁸ *Cíl 3 Česká republika–Svobodný stát Bavorsko 2007–2013.* On-line: (www.strukturalni-fondy.cz/op-preshranicni-spoluprace-cr-bavorsko).
- ⁶⁹ *Mnozí Češi uznávají, že se Němcům ubližovalo, říká Beckstein.* Česká tisková kancelář, 10. 9. 2008.
- ⁷⁰ Lidové noviny, 15. 5. 2008.